

ГРАБЧАК Ольга Валентинівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницького національного університету

ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ ПОТРЕБИ У ПРОФЕСІЙНІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються актуальні питання навчально-виховного процесу, спрямованого на впровадження соціально-педагогічного проектування у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: соціально-педагогічне проектування, професійна самореалізація, проектна діяльність, професійна освіта.

В ключових реформах модернізації вітчизняної освіти одним із пріоритетних напрямів є якісна підготовка спеціалістів-педагогів, що володіють сучасним і більш високим рівнем компетенцій, володіють інноваційними методами навчання та виховання, з творчим типом мислення, а також самостійними життєвими, світоглядними і професійними стратегіями.

Розв'язання цих завдань більшість спеціалістів убачають у використанні технологій проектної діяльності, в результаті розробки яких реалізація здібностей набуває характеру особистісної та професійної самореалізації.

У взаємопов'язаному процесі професійної освіти і виховання у вищих навчальних закладах, спрямованого на підвищення світоглядної підготовки сучасних студентів, особливо важливою є спрямованість технологій соціально-педагогічного проектування, яка в соціально значимій проектній діяльності знаходить свою завершеність шляхом перетворення набутих професійних знань в особисті переконання.

Система прийомів, методів проектування та планування в соціальній роботі, у відповідності до наукового обґрунтування системи прогнозів, проектів, програм, планів, перш за все дозволяє отримати відповідь на такі п'ять принципово важливих запитань:

Які цілі розвитку об'єкта соціальної роботи?

Яка послідовність процесу розробки управлінського рішення у формі прогнозу, програми, плану?

Яким вимогам мають відповідати прогнози, програми, плани?

Які методологічні підходи до вирішення яких проблем потрібно використати?

За допомогою яких показників та методів можна забезпечити оптимальність прогнозів, програм, планів?

Варіативність векторів соціального розвитку характеризується застосуванням для осмислення актуальних і можливих тенденцій соціальної динаміки фундаментальних філософських понять (наприклад, соціальна деструкція, хаос і порядок, соціальна гармонія, соціальна динаміка, соціальне очікування та соціальна проекція), розроблених ще в працях таких філософів, як Г. Лейбніц та І. Кант. Щодо сучасних науковців, які займаються питаннями соціального проектування, то варто зазначити В. Курбатову, О. Курбатову, В. Лукова, Л. Оленгівську, С. Копилова.

Метою статті є окреслення особливостей формування здатності студентів до професійної самореалізації засобами соціального проектування.

Згідно із визначенням, яке дав В. Луков, «соціальне проектування» – це конструювання індивідом, групою або організацією дій, спрямованих на досягнення соціально значущих цілей, які локалізовані за місцем, часом і ресурсами. Сутність соціального проектування полягає у конструюванні бажаних станів майбутнього у певних сферах життєдіяльності [2].

Більш конкретизовано визначення терміна «соціальне проектування» надається В. Курбатовим та О. Курбатовою. На їхню думку, соціальне проектування – це проектування соціальних об'єктів, соціальних якостей, процесів та відношень. При цьому, як зауважують науковці, в основу соціального проектування повинні бути закладені такі параметри: суперечність соціального об'єкта; багатовекторність розвитку соціального об'єкта; суб'єктивні фактори формування соціального очікування, соціального прогнозу та соціального проектування; неможливість опису соціального

об'єкта певною кількістю термінів будь-якої соціальної теорії; багатофакторність буття соціального об'єкта й ін.

Відповідно до змісту статті варто детальніше розглянути поняття «потреба» та «самореалізація».

В особистісно орієнтованій педагогіці під «потребою» розуміється внутрішня причина активності особистості, яка виступає центральним мотивом дій та діяльності, об'єктом яких є різні галузі життєвого простору, в яких особистість відчуває потребу.

Е. Фромм виділив п'ять основних екзистенціальних потреб людини: 1) потреба у встановленні зв'язків; 2) потреба в подоланні (у творенні); 3) потреба в корінні; 4) потреба в ідентичності; 5) потреба в системі поглядів і відданості.

Декілька інша класифікація ієрархії людських потреб була запропонована А. Маслоу, де основним моментом в ієрархії потреб (вершиною) є самореалізація особи. Вчений охарактеризував дану потребу, як бажання людини «стати тим, ким вона може стати» [5].

Аналіз досліджень, представлених у роботах Н. Крилової, Д. Леонт'єва, Г. Серікова, А. Маслоу, К. Роджерса та інших дозволив визначити поняття «самореалізація» як одну з основних життєвих цінностей людини, яка відображає прагнення максимально проявити свої потенційні здібності і втілити їх у життя в процесі продуктивної діяльності.

Цікавою є точка зору Л. Качалової, яка визначає поняття «самореалізація», як процес розвитку особи, здійснюваний у результаті освітньої діяльності з особистісно орієнтованих позицій за педагогічної підтримки. Отже, формування потреби самореалізації в професійній діяльності означає створення умов для розвитку у студентів стійкої тенденції до прояву суб'єктивних якостей у різноманітних сферах життєдіяльності.

Особистісно орієнтоване навчання має бути спрямоване на розвиток професійно значущих якостей. Це вимагає зміну ролей і функцій учасників педагогічного процесу так, щоб система внутрішніх усвідомлених мотивів студента, його прагнень, намірів і перспектив у професійній самореалізації була не далекою метою, а працювала вже, починаючи практично з першого року навчання у вищому навчальному закладі.

У логіці вирішення даної проблеми засобами соціального проектування, на першому етапі передбачається організація процесу формування потреб самореалізації в професійній діяльності студента. У цьому контексті соціальне проектування визначається як проектна освіта, але, по суті, це – система інноваційного вчення і виховання. Це дозволяє вирішувати проблеми зацікавленості студентів в потребі до самостійної освіти й самовиховання.

Аналіз методологічних основ процесу соціального проектування показав, що воно сприяє формуванню дослідницьких, комунікативних і управлінських навичок, а також розвитку когнітивних, емоційних особливостей особистості. Технології соціального проектування мають певний вплив на творчий розвиток, підвищують рівень соціальної адаптації.

Всі соціально-педагогічні проекти будуються, як правило, за єдиною структурою, наприклад: назва проекту (похідна від ідеї, яка прояснює основний намір); загальна оцінка соціальної проблеми; проблема (об'єкт та предмет проектного розгляду); потреба соціальної роботи; виконавець проекту і місце реалізації проекту; чому виконавцю під силу зазначена проблема; мета проекту; завдання проекту (терміни реалізації проекту та кількісно-якісні критерії оцінки результативності); зовнішнє середовище, яке впливає на проект або результати реалізації проектних цілей; сильні сторони проекту; складності й загрози проекту; перспективи розвитку проекту (після завершення зазначених термінів, ресурсів тощо).

Таким чином, проектна діяльність явно співвідноситься із завданнями підготовки соціального педагога, відповідно до сучасних вимог. Цим вимогам повною мірою відповідають такі навчальні предмети, як «Соціально-педагогічне проектування», «Технологія проектування професійної діяльності в різних сферах життєдіяльності суспільства», адаптовані в сучасному курсі «Соціальна педагогіка».

У навчально-виховному просторі, спрямованому на освоєння процесу соціально-педагогічного проектування, ми неминуче стикаємося з труднощами пошуку реальних зразків і норм соціального виховання як його орієнтирів та цільових установок.

У навчальному процесі, спрямованому на формування у студентів знань, умінь і навичок проектної діяльності, для подолання в цій галузі проблемних питань, найбільш прийнятною є розробка

соціально-педагогічних проєктів, що моделюють соціум у спеціально створених умовах. Відпрацьовуючи власні вміння і навички на проєктних моделях, студенти не лише розширюють власні уявлення про можливості соціально-педагогічного моделювання, навчаються проєктним технологіям, але й набувають особистісних характеристик, необхідних для їх творчої та інтелектуально-пошукової самореалізації.

Аналіз дослідно-експериментальних робіт, проведених науковцями, які займались питаннями соціального проєктування дозволила визначити декілька стратегій навчання студентів соціально-педагогічному проєктуванню з урахуванням їхніх особистісних потенціалів самореалізації як суб'єктів проєктної діяльності.

Перша стратегія полягає в розробці проєктів, що є ідеальними моделями системи соціальних стосунків і взаємодій, що різко контрастують із реальною повсякденністю. Така діяльність дає необмежені творчі можливості для визначення нових характеристик «ідеального соціуму», зразка «ідеального майбутнього» як орієнтира для формування відповідних особистісних якостей.

Реалізація цієї стратегії, як і інших, що розглядатимуться, передбачає поєднання проєктно-дослідницької й творчої діяльності студентів, що є не лише розробниками, але і безпосередніми учасниками цих проєктів. Специфіка соціально-педагогічного проєктування полягає в тому, що самі учні стають «проєктними зразками» для тих, кому адресований проєкт. Це означає, що студенти формують у собі і демонструють оточенню такі особистісні якості, які і є метою проєкту.

Дана проєктна стратегія спрямована на розробку проєктних сценаріїв за участю студентів, що розвивають творчу уяву, фантазію, комунікативні навички, які формують соціальний оптимізм, світогляд, позитивні установки зі створення системи соціальних стосунків, заснованих на базових поняттях про систему людських цінностей.

У рамках цієї проєктної стратегії можуть бути використані різні форми роботи, наприклад, ігрові та театралізовані дійства, в яких брали участь педагоги, студенти і їхні підшефні з дитячих будинків і соціальних притулків. У цьому спільному навчально-виховному процесі може реалізовуватись інтелектуально-творчий потенціал у різних напрямках: у підготовці сценаріїв, режисурі, в акторській майстерності, в підборі музичних творів, ігровій розвиваючій діяльності, в художньому оформленні тощо. Головний результат цих проєктів полягатиме у формуванні креативної, соціально активної особистості, здатної створювати соціокультурний простір.

Наступна проєктна стратегія полягає у створенні умов для формування особистісних якостей, необхідних для самоствердження та розвитку вольових навичок при взаємодії із соціумом. Поширені в суспільстві тенденції до конформізму, пасивності вимагають нового соціального досвіду для надбання якостей соціально активних лідерів, відповідальних й ініціативних професіоналів. Студенти, які братимуть участь у подібних проєктних стратегіях зможуть, передусім, позиціонувати себе, як досвідчені організатори, ініціатори громадської активності, які стимулюють формування та прояв ціннісних життєвих орієнтацій. Дана проєктна діяльність студентів може здійснюватись на базі волонтерської практики у літніх дитячих таборах, у різноманітних благодійних акціях, громадських заходах тощо за принципом: «допомагаєш самореалізовуватись іншим – самореалізовуєшся сам».

Також у рамках зазначеної проєктної діяльності можуть проводитись тренінги особистісного зростання, комунікативного розвитку, організаційних навичок, упевненості у собі та ін. Особливу увагу під час реалізації «лідерської» проєктної стратегії варто звернути на вивчення правового аспекту.

Таким чином, проєктується певний соціальний простір, сприятливий, у першу чергу, для формування молодіжного лідерства з числа студентства.

Наступна проєктна стратегія має умовну назву «організатор» та полягає в освоєнні студентами технологій оптимізації і вдосконалення системи соціальних стосунків у соціумі на основі ефективної організації спільної діяльності. Відповідно до цієї стратегії, здійснюється моделювання різноманітних типів організаційної активності для студентів, які зможуть оволодіти основами самоменеджменту.

Під час реалізації таких проєктів студенти можуть проявити себе як розробники організаційно-виховного середовища для дітей та юнацтва з різних соціальних закладів.

Організаційні соціально-педагогічні технології студенти реалізують через створення різноманітних творчих колективів, груп соціально орієнтованої спрямованості: екологічні, краєзнавчі, розвиток студентського самоуправління тощо. Освоюючи зазначену проєктну стратегію, студенти зможуть оволодіти культурою організаційної діяльності, головною ознакою якої є уміння

використовувати ті ресурси соціуму, які сприяють удосконаленню різних форм колективної діяльності, що мають виховуючий і розвиваючий вплив.

В умовах дегуманізації сучасного соціуму, а саме зростання рівня агресії та асоціальної поведінки зростання значення соціально-педагогічних проектів як альтернативи цим тенденціям. Тому відповідно до цього з участю студентів можливо реалізовувати також проектну стратегію гуманістичного змісту.

Аналізуючи історичний досвід вітчизняної та зарубіжної педагогіки, освоюючи зміст праць відомих педагогів-гуманістів, студенти зможуть розробити проекти, спрямовані на надання реальної допомоги соціально незахищеним верствам населення.

Варто зазначити, що основною метою такої проектної діяльності є виявлення у студентів сильних сторін особистості, створення нових можливостей для самореалізації студентів.

Реалізація соціально-спрямованих проектів на практиці підвищує інтерес студентів до активного включення у виховний процес вузу, формування потреби у подальшій професійній самореалізації. Вважаємо, що подальші наукові розвідки даного питання можуть стосуватись такої практичної підготовленості, що дасть можливість студентам реалізовувати себе в конкурсах соціальних проектів, не лише як учасники, але і як експертні фахівці методичного і організаційного супроводу на регіональному рівні.

Таким чином, соціально-педагогічне проектування є перспективним засобом формування потреби у студентській молоді до професійної самореалізації, формує позитивне ставлення до професії, потребу в пізнанні та творчому самовираженні.

Список використаної літератури

1. Асмолов А. Г. Стратегия социокультурной модернизации / Научно-практическая конференция «Модернизация педагогического образования Московской области» Москва ГОУ «Педагогическая академия», 2008 г.
2. Каменец А. В., Урмина И. А., Заярская Г. В. и др. Культурно-досуговая деятельность подростков и молодежи. – М: Изд-во РГСУ, 2011. – 204 с.
3. Каменец А. В., Урмина И. А., Селезнева Е. Н. Моделирование ситуаций социокультурного взаимодействия как пространство самореализации молодежи. – М: Изд-во РГСУ, 2011. – 80 с.
4. Луков В. А. Социальное проектирование / В. А. Луков. – Изд-во Флинта. М. : 2007. – 397 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3 изд. – СПб. : Питер, 2010. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 21.10.13.

Грабчак О. В. «Средства социального проектирования как одно из направлений формирования потребности в профессиональной самореализации студентов».

В статье рассматриваются актуальные вопросы учебно-воспитательного процесса, направленного на внедрение социально-педагогического проектирования в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: социально-педагогическое проектирование, профессиональная самореализация, проектная деятельность, профессиональное образование.

Grabchak O. «Facilities of social planning as one of directions of forming of requirement are in professional self-realization of students».

In the article pressing questions are examined educational-educate to the process, socialpedagogical planning directed on introduction in higher educational establishments.

The analysis of methodological bases of process of the social planning rotined that it was instrumental in forming of research, communicative and administrative skills, and also development of kognitivnikh, emotional features of personality. Technologies of the social planning have a certain influence on creative development, promote the level of social adaptation.

In an educational process, directed on forming for the students of knowledges, abilities and skills of project activity, for overcoming in this industry of problem questions, most acceptable is development of socialpedagogical projects which design socium in the specially created terms. Own abilities and skills on project models, students not only extend the own pictures of possibilities of socialpedagogical design, study project technologies but also acquire personality descriptions, necessary for their creative and intellectually searching self-realizations.

Realization of the socialdirected projects in practice promotes interest of students to the active plugging in an educate process of institute of higher, forming of necessity, in subsequent professional self-realization.

Subsequent scientific secret services of this question can touch such practical preparedness which will enable students to realize itself in the competitions of social projects, not only as participants but also as expert specialists of methodical and organizational accompaniment at regional level.

Keywords: socialpedagogical planning, professional self-realization, project activity, trade education.